

Крадійка книжок (скорочено)

Маркус Френк Зузак

Маркус Зузак

Роман "Крадійка книжок"

Стислий переказ по частинам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Пролог

Спершу я бачу кольори, потім людей. Я міг би відрекомендуватися, але у цьому немає необхідності. Незабаром ми з вами добре познайомимось, одного дня я схилюся над вами і заберу вашу душу. Тоді небо буде зафарбоване якоюсь барвою. Яким буде небо? Люди помічають колір дня лише на світанку і при заході сонця, але кожної секунди день пронизують міріади відтінків та інтонацій. Споглядання кольорів – моє відволікання від роботи.

Я не терплю людей, які вижили, залишилися. Не можу на них дивитися, проте частенько не втримуюсь і дивлюсь. Це історія про одного умільця виживати.

Крадійку книжок я бачив тричі. Перший раз – біля залізничної колії. Усе було в снігу. Там було двоє кондукторів, одна мама, її донька, труп хлопчика. Потяг зупинився, і я вийшов разом з ними. На моїх руках лежала маленька душа. За десять метрів від мене стояла бліда і голодна дівчинка і тремтіла від холоду.

Другий раз я бачив крадійку книжок, коли прийшов по молодого чоловіка, який розбився на літаку. Першим прибіг до нього хлопчик, потім прибігла крадійка книжок. Минуло багато років, та я впізнав її. Хлопчик поклав пілотові на груди ведмедика. Я вийняв душу пілота. Обрій почав зафарбовуватися сірим кольором.

Коли я востаннє її бачив, усе було багряним. Небо скидалося на суп, воно кипіло і вирувало. Бомби впали на вулицю. Крадійка книжок стояла навколішки. В руках вона стискала книжку. Хотіла повернутися до підвалу, писати, або перечитати свою історію останній раз. Але підвалу більше не було. Я хотів спинитися, присісти біля неї, хотів сказати: "Пробач, дитино". Але це заборонено. Вона опустила на коліна і завилала. Поки розбирали завали, на її книжку декілька разів наступили, потім закинули до вантажівки зі сміттям, і тут я не втримався: взяв книжку, не підозрюючи, що збережу її й тисячі разів звертатиму на неї погляд протягом усіх цих років. Я переглядатиму ті місця, у яких ми перетиналися.

Мені частенько доводилося згадувати її, і в незліченній кількості своїх кишень я носив її історію – щоб розповісти. Якщо маєте бажання, ходіть зі мною. Я розповім вам історію.

Частина 1

Мама (Паула Мемінгер), дівчинка (Лізель) і хлопчик (Вернер) їхали у поїзді. Мама спала. Хлопчик сильно кашляв. Я зайшов у вагон забрати душу хлопчика. Крадійка книжок – Лізель Мемінгер, зрозуміла, що братик Вернер помер. Перед цим їй снівся фюрер – Адольф Гітлер. Ішов січень 1939 року. Їй незабаром мало виповнитись десять років.

Я вийняв душу хлопчика, що безсило повисла на моїх набряклих руках. Лізель почало трясти. Дівчинка розбудила маму.

Мюнхенський потяг зупинився через ремонт пошкодженої колії. Жінка зійшла з поїзда з тілом сина. Біля неї стояла заціпеніла дівчинка. Двоє кондукторів вирішили довести усіх трьох до наступної станції, і нехай уже там розбираються.

Лізель зійшла з мамою у якомусь місті. Назва міста нічого їй не говорила, але саме тут, два дні по тому, поховують її братика Вернера. Серед свідків – священник і двоє гробарів, що тремтіли від холоду.

Посеред неосяжного засніженого простору на кладовищі ховали Вернера. Одному з гробарів було не більше чотирнадцяти. Із кишені його куртки випала чорна книжка, він цього не помітив.

Мама й донька покинули кладовище і попрямували до наступного мюнхенського потяга. Обидві були худі й бліді. У Мюнхен вони їхали, щоб віддати дітей у прийомну сім'ю, але хлопчик не доїхав. Коли відбулася зустріч із чиновниками, почалось прощання мами і Лізель. Дівчинка зарилася обличчям у мамине зношене шерстяне пальто. Її відтягували.

Серед околиць Мюнхена заховалося містечко під назвою Молькінг. Саме туди везли дівчинку – на вулицю, що називалася Небесною, хоч нічого там небесного і райського не було.

Прийомні батьки Губерманни чекали на дівчинку і хлопчика і мали отримувати невелику допомогу на їх утримання.

Лізель їхала туди на машині. Дівчинка думала про маму. На Небесній вулиці до дівчинки вийшов високий Ганс Губерманн, прийомний батько Лізель. З ним була приземкувата Роза Губерманн, що скидалася на маленьку шафу. Вона ходила перевальцем. Майже симпатична, якби не обличчя з пом'ятого картону і такий роздратований вираз на ньому. Її чоловік курив цигарки, які сам скручував.

Лізель відмовлялась виходити з машини. Ганс вмовив дівчинку, яка, врешті боязко зайшла в будинок. Ганс Губерманн тримав її за одну руку. У другій руці була валіза, у якій була маленька чорна книжка, яку уже шукав чотирнадцятирічний гробар із невідомого міста. Книжка називалася "Посібник гробаря. Дванадцятикрокова інструкція з успішного копання могил".

Між крадіжкою першої і другої книжки минуло чимало часу. Першу книжку Лізель

вкрала у снігу, а другу – у вогню. Деякі книжки їй дали. Загалом у неї було чотирнадцять книжок.

Вирішивши написати свою історію, Лізель дивуватиметься, коли саме книжки стали для неї всім. Може, тоді, коли вона вперше побачила кімнату, де були цілі стелажі з книжками, чи тоді, коли на Небесній вулиці з'явився Макс Ванденбург, чи через читання в бомбосховищі?

Лізель прибула до Губерманнів недогодваною, мала дротяні ноги і руки, як вішаки для одягу. Волосся дівчинки мало білявий колір, але очі були темно-карі. На той час у Німеччині вам не хотілося б мати карих очей. Напевне, вона успадкувала їх від тата, якого не пам'ятала, але чула, що його називали комуністом.

Прибувши до Молькінга, Лізель таки усвідомлювала, що тут її порятунок, бо мама постійно хворіла, а на лікування завжди бракувало грошей.

Губерманни жили в одному з маленьких коробкоподібних будинків на Небесній вулиці. Дах був пласким, а під будинком розташовувався неглибокий підвал. У 1942—43 му підвал був непідходящим укриттям, тому під час бомбардувань доводилося бігти до кращого укриття.

На початку дівчинку найбільше ошелешила лайка. Роза називала чоловіка свинтусом, а Лізель – свинючкою. Ганс заспокоював дівчинку і навчив скручувати цигарки. Ганс любив курити, а ще більше любив крутити цигарки. За професією він був малярем і грав на акордеоні у пивних Молькінга. Він уже обдурив мене на одній війні, згодом потрапить на іншу, але йому знову якось вдасться мене уникнути.

Ганс був непоказним, він завжди зливався з тлом. Безперечно, у Ганса була цінність, і Лізель Мемінгер помітила її. Його очі були зроблені з доброти і срібла.

Роза була низькою на зріст, волосся збирала у пучок. Вона прала і прасувала для п'яти заможних сімей Молькінга. Куховарила жахливо. Вона насправді любила Лізель Мемінгер. Одного дня Роза сказала Лізель називати її мамою, а Ганса – татом.

Лізель снилися кошмари з мертвим братом. Серед ночі до її кімнати приходив Ганс Губерманн, щоб заспокоїти. Між ними зростала довіра. Від самого початку дівчинка знала, що Ганс Губерманн прийде посеред крику і не покине її. Щоранку Ганс сидів у кріслі біля дівчинки, з опущеною головою, зігнутий ледь не навпіл. Він ніколи не лягав на сусіднє ліжко, яке було призначене для хлопчика. Іноді тато грав для неї на акордеоні, доки з кухні не долинали прокльони Рози.

У першу ніч перебування в домі Губерманнів Лізель заховала останню річ, яка пов'язувала її з братом, – "Посібник гробаря". Їй було байдуже, про що ця книжка. Важливішим було те, що вона означала: останній раз, коли вона бачила братика і маму.

Губерманни мали двох рідних дітей, але вони були дорослі і жили окремо. Ганс молодший працював у центрі Мюнхена, а Труді підробляла покоївкою й нянею. Незабаром обох поглине війна. Вона виготовлятиме патрони, він ними стрілятиме.

У школі виявилося, що дівчинка не вміє читати й писати. Її перевели до найменших дітей, де вона почувалася гігантською. Удома не було кому її вчити, не було і книжок (крім однієї, захованої під матрацом).

У середині лютого Лізель виповнилося десять, її взяли до Союзу німецьких дівчат. Там вчили правильно виконувати привітання "Хайль Гітлер", вчили марширувати строєм, робити перев'язку і зашивати одяг.

Ганс витягав зі старого серванту акордеона і ходив вечорами грати у пивні.

Вечорами в маленькій кухні Роза Губерманн постійно сперечалася і нарікала. Після вечері, коли тато йшов, Лізель і Роза зазвичай залишалися на кухні, і мама бралася прасувати.

Декілька разів на тиждень, коли Лізель поверталася зі школи, вони з мамою забирали і розносили випраний та випрасуваний одяг найзаможнішим мешканцям міста. Мама віддавала і забирала одяг із удаваною посмішкою, та щойно відходила, проклинала цих багатіїв. Пан Фогель, пан і пані Пфаффельгюрвери, Хелена Шмідт, сім'я Вайнгартнерів. Усі вони були у чомусь винні: Фогель тажко відривав від себе гроші, Пфаффельгюрвери ретельно перевіряли роботу, Хелена Шмідт (заможна вдова) ні дня не працювала. Проте найбільше презирства Роза приберегла для будинку мера, дружину якого Роза вважала скупю. Лізель бачила цю жінку з переляканими очима, волоссям, що скидалося на пух, у позі загнаного звіра.

Удома всю білизну прали у кип'ятильнику біля плити, розвішували біля каміна у вітальні, а тоді прасували на кухні.

Часто у їхні двері плювала сусідка Гольцапфель. Це для неї було традицією, бо вони з Розою Губерманн понад десять років посварилися за щось. Пані Гольцапфель не була заміжною, проте мала двох синів, на декілька років старших за сина Губерманнів. Обоє були в армії, й обоє, в епізодичних ролях, іще з'являться на цих сторінках, я вам обіцяю. Кожного вечора Лізель мусила витирати двері зі слини.

Як і більшість маленьких містечок, Молькінг населяло багато диваків. Жменька таких жила на Небесній вулиці, крім пані Гольцапфель, там були: Руді Штайнер – хлопчик, що жив по сусідству і був схиблений на темношкірому американському легкоатлеті Джессі Овенсі, пані Діллер – непохитна арійка, власниця крамниці на розі, Томмі Мюллер – хлопчик із хронічною інфекцією вуха, що призвела до декількох операцій, рожевого струмка шкіри і звички смикатися, Пфіффікус – порівняно з його лайкою Роза Губерманн здавалася святою.

Загалом вулицю населяли переважно бідні люди. Будинок по сусідству від Губерманнів орендувала сім'я Штайнерів. У них було шестеро дітей. Один із них, Руді, незабаром стане найкращим другом Лізель. Вони познайомилися на вулиці, під час гри у футбол. Під час гри Лізель вдалося відбити м'яч, який Руді вдарив у ворота. Це розлютило хлопця, і він кинув їй сніжкою в обличчя.

Руді був на вісім місяців старший за Лізель, мав худі ноги, гострі зуби, блакитні очі і волосся лимонного кольору. Він завжди був голодним. На Небесній вулиці його вважали трохи схибленим, бо одного разу він вимазався вугіллям (хотів виглядати як темношкірий олімпійський чемпіон Джессі Овенс) і вночі прийшов на місцевий стадіон, щоб пробігти стометрівку.

Лізель ходила до школи зі Штайнерами. Руді подобалися дівчата, і Лізель зокрема

(звідси й сніжка). По дорозі до школи він намагався показувати їй місцеві цікавинки. Наприклад, будинок Томмі Мюллера. Коли йому було п'ять, він загубився на ринку, було холодно і відтоді у нього страшенно боліло вухо, йому зробили декілька операцій й пошкодили нерви. От він тепер і смикається. Далі була крамничка пані Діллер. Її крамниця жила для Третього рейху. На стіні висіло фото Гітлера в рамочці. Кожен, хто заходив у крамничку, мав привітатися "Хайль Гітлер", інакше жінка нічого не продавала. За рогом була Мюнхенська вулиця (головна дорога), заляпана грязюкою. Руді показав Лізель кравецьку крамницю свого батька.

По дорозі до школи діти бачили будинки євреїв із пошматованими вікнами і пощербленими стінами. На дверях були зірки Давида.

Руді і Лізель вешталися Небесною вулицею і побачили Пфіффікуса. Ніхто не знав, як його звали. Він любив свистіти, тому йому дали таке прізвисько. Лізель автоматично повторила свист Руді, і Пфіффікус побіг за дітьми. Чоловік назвав десятилітню дівчинку шльондрою. Отакий він був, той Пфіффікус. Багато хто вважав, що вони з пані Гольцапфель були б пречудовою парою.

Руді привів Лізель на "Овал Губерта", де стався випадок із Джессі Овенсом, і вони побилися об заклад, хто швидше пробіжить сто мерів. За свою перемогу Руді хотів поцілунок з Лізель. Та діти на фініші впали у грязюку і вийшла нічия. Лізель вирішила, що ніколи не поцілує того жалюгідного брудного свинтуса.

Руді Штайнер дуже захоплювався Овенсом, який у 1936 на Олімпійських іграх Гітлера виграв чотири золоті медалі. Але у всьому світу гомоніли про те, що він неповноцінна людина, бо темношкірий, і саме тому Гітлер відмовився потиснути йому руку. Після того, як Руді хотів повторити успіх Овенса, його батько Алекс Штайнер провів із сином розмову. Алекс був членом нацистської партії, але не відчував ненависті до євреїв чи ще когось. Батько пояснив синові, що не треба намагатися стати чорним, чи євреєм, бо його можуть покарати. Руді має радіти, що йому дісталось світле волосся й блакитні очі.

Одного разу Лізель разом із татом і Руді дивилася на мітинг нацистської партії. Ганс не підтримував нацистів. На це він мав причину. А вночі Лізель снилися уже звичні сни. Спершу вона побачила, як крокують брунатні сорочки, а невдовзі вони привели її до потяга, де лежав мертвий братик. Дівчинка прокинулася обпісяною. Ганс помив її і, коли міняв простирадла, з ліжка випала чорна книжка. Ганс запропонував прочитати книжку. І так о другій ночі почалися нічні читання Ганса і Лізель.

Ганс мусив читати книжку для гробарів, бо іншої просто не було. Він погано вмів читати, не кажучи вже про невеселу тему. А от у дівчинки виникло несподіване бажання прочитати книжку. Згодом Ганс приніс малярського олівця і купку наждачного паперу, на звороті якого писав букви і малював до них ілюстрації. Так Лізель вивчила алфавіт.

Декілька наступних тижнів, а потім і влітку, опівнічні уроки починалися після чергового нічного кошмару. За той час трапилося ще два випадки обмоченого ліжка, та Ганс Губерманн героїчно прав простирадла, а тоді брався до читання, малювання і

розповідання.

Одного разу Ганс сказав Розі, що дівчинка вміє читати. Тато взяв Лізель з собою до річки Ампер, де він колись вчився грати на акордеоні. Біля річки вони писали слова і читали їх уголос, потім Ганс грав. Якщо випадала гарна погода, вони ходили до річки. Коли погода їм не сприяла, вони спускалися в підвал. Під час одного з підвальних уроків тато придумав писати букви на стінах.

Літо 1939 швидко минуло, а восени сталися дві події: почалася Друга світова війна, Лізель Мемінґер побилася з хлопцями.

За місяць після початку навчального року її перевели до класу, що відповідав її віку. Але не через вміння читати, а через погану поведінку. Раз у школі перевіряли читання: усі виходили і читали, в міру своїх можливостей. Руді читав напрочуд непогано. Вчителька не викликала Лізель. Дівчинка сказала, що уже вміє читати. Але коли вийшла, не змогла нічого прочитати, тож почала цитувати "Посібник гробаря". Лізель вигнали з класу. Потім всі з неї сміялися, крім Руді. Через насмішки дівчинка не втрималася і побила Людвіга Шмайкля, а потім – Томмі Мюллера, який просто попався під гарячу руку.

Того дня Руді і Лізель дорогою додому потрапили під зливу. Лізель сиділа на дорозі і мокла, а Руді стояв і чекав. Коли вона нарешті заспокоїлась, він обійняв її за плечі, як найкращого друга, і вони пішли додому. Він не вимагав поцілунку.

*Стислий переказ по частинам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*

Частина 2

Перша вкрадена книжка: 13 січня 1939 року. Друга вкрадена книжка: 20 квітня 1940 року.

Німці любили палити крамниці, синагоги, рейхстаги, будинки, особисті речі, вбитих людей і, звісно ж, книжки. Під час одного спалювання книжок Лізель Мемінґер здійснила свою другу крадіжку книжки під назвою "Знизування плечима".

Під кінець 1939 року Лізель уже непогано при звичаїлася до життя в Молькінгу. У неї досі траплялися нічні кошмари за участі братика, і вона сумувала за мамою, але тепер її було кому втішити. Вона любила тата Ганса і навіть прийомну маму, хоча та й розсипалася прокльонами і лайливими словами. Вона любила й ненавиділа свого найкращого друга Руді Штайнера.

Прийшла зима. У Святвечір, після опівнічної відправи у церкві, де Лізель була з мамою, татом, Гансом молодшим і Труді, вона знайшла під ялинкою дві книжки: "Собака на ім'я Фауст" Маттеуса Оттлеберґа і "Маяк" Інґрід Ріппінштайн. Книжки Ганс виміняв на цигарки у якогось цигана.

Через декілька тижнів почалися проблеми з пранням. Ернст Фогель повідомив, що прання і прасування йому більше не по кишені, бо зараз війна. Відтоді Лізель мала роботу – забирати і відносити прання, адже Роза надіялась, що багатії, бачачи дівчинку, не відмовлятимуться від послуг.

Спершу робота була досить самотньою, проте дівчинка не скаржилась. З часом Лізель почали подобатися і люди: Пфаффельгюрвери, що ретельно перевіряють одяг, лагідна Хелена Шмідт, що передає гроші покрученою артритом рукою, Вайнгартнери, чия кривовуса кішка відчиняла двері разом з ними, пані Германн, дружина мера, що була завжди мовчазна і самотня. Іноді з Лізель ходив Руді.

Одного разу Лізель написала листа до своєї мами. Після цього підслухала розмову Розі і Ганса. Роза говорила, що з мамою Лізель "вони" щось уже зробили. Лізель думала, що вони зробили з мамою і, врешті решт, хто такі ті вони? Відповіді на лист до мами не було. А у 1943 році Ганс признався Лізель, що хотів тоді відписати від імені мами дівчинки, але не наважився.

Пфаффельгюрвери із Вересової вулиці теж відмовилися від послуг Розі.

Лізель написала вже п'ятого листа до мами (їх усіх, окрім першого, ще треба було надіслати). Одного разу Лізель взяла частину грошей за прання і надіслала листи до матері. Вдома Роза лютувала через це і побила дівчинку, хоч згодом і вибачилася. Лізель не тримала зла ні на Розу, ні на свою маму, бо вони були заручницями обставин.

Молькінг, як і вся Німеччина, готувався до дня народження Гітлера. Мав бути парад, марш, музика, співи, багаття. Поки Лізель обходила Молькінг, забираючи і розносячи прання, члени нацистської партії збирали поживу для вогню: газети, плакати, книжки, прапори та іншу ворожу пропаганду.

У день народження Гітлера Ганс молодший і Труді прибули додому. Син був уже під впливом фюрера, був нацистом. Труді жила і працювала покоївкою в багатому районі Мюнхена. Ганс-молодший знав, що батька називали "єврейський маляр", бо раніше фарбував будинки євреїв. Син весь час радив батькові вступити у нацистську партію, але батько не хотів. У майбутньому молодшого Губерманна закине аж до Сталінграда.

Люди вишикувалися на вулицях, а німецька молодь, між якою була Лізель, марширувала до ратуші і міської площі. Коли марш закінчився, підрозділам "Гітлер'югенд" дозволили розійтись. Посеред площі розкладали багаття. Лізель почула слово "комуніст". Перед Лізель постала чітка картина: її виснажена голодом мама, її тато, який зник безвісти, її мертвий братик.

Багаття палало. До Лізель підійшов Людвіг Шмайкль, хлопчик, якого вона побила в школі. Натовп поранив йому щиколотку. Лізель допомогла йому вибратися. Діти попросили вибачення одне в одного.

Лізель чекала на тата і дивилася на ширяння попелу і трупи книжок. Ганс Губерманн підійшов до дівчинки. Вона запитала, чи її мама комуністка, сказала, що ненавидить фюрера. Ганс вдарив її по лиці і сказав, що такого не можна говорити, хіба тільки вдома.

Лізель і Ганс рушили додому. Аби покинути площу, їм слід було оминати згарище. Ганса покликав знайомий, а дівчинка побрела до гори попелу. Там були три вцілілі книжки. Одну дівчинка заховала під форму. Книжка почала її обпалювати. Коли Лізель з татом віддалялася від місця злочину, книжка уже добряче обпікала її. "Знизування плечима" припеклася до її ребер.

Частина 3

"Моя боротьба" Гітлера – третя книжка, що потрапила до Лізель Мемінґер, тільки цього разу вона її не крала.

Коли до їхнього дому прийшов Ганс-молодший, то побачив, що Лізель читає "Посібник гробаря", "Собака на ім'я Фауст", "Маяк" і "Знизування плечима". Ці книжки він назвав непотребом. Тоді тато Ганс за свої останні копійки і дюжину цигарок купив у відділенні Нацистської партії вживаний примірник книжки Гітлера. У цьому відділенні він раніше подав заявку на вступ до партії, але коли виходив, почув розмову чоловіків за дверима, які казали, що Ганса до партії не приймуть.

Лізель хвилювалася, бо коли крала "Знизування плечима" з багаття, бачила мера. Дівчинка боялася відносити прання до мерового будинку. Декілька раз вона брехала Розі, що вдома нікого не було, та, врешті, змушена була піти. Руді вирушив з нею. Все пройшло спокійно: жінка забрала одяг і дала гроші, нічого не сказавши.

Наступного разу, коли Лізель прийшла без Руді, мерова дружина запросила дівчинку ввійти. Лізель відмовилась. Тоді жінка з'явилася зі стосом книжок. Лізель пройшла у дім і зайшла у бібліотеку. Одне з найпрекрасніших місць, яке Лізель коли небудь бачила. Лізель взяла стос книжок, які все ще тримала Ільза і поставила на полицю. Потім дівчинка сказала, що їй час іти.

Неймовірні враження від переповненої книжками кімнати і зламана жінка заповнювали думки Лізель.

Залишимо Молькінґ. У Штутгарті, далеко від крадійки книжок, у темряві сидів чоловік, єврей, він помирав з голоду і боявся. Сидів на своїй валізі і чекав. Нарешті до нього прийшов якийсь чоловік і приніс йому посвідчення особи, не найкращої якості, але, якщо пощастить, воно допоможе доїхати в призначене місце. Чоловікові дали ще мішечок з харчами і водою. Макс, а так звали єврея, накинувся на їжу. А потім думками звертався до далекого незнайомця Ганса Губерманна.

Літо 1940 року для Лізель було наповнене такими заняттями, як нічне читання "Знизування плечима", читання на підлозі мерової бібліотеки, футбол на Небесній вулиці, використання різноманітних можливостей для крадійства.

"Знизування плечима" Лізель вважала чудовою книжкою. Тато читав їй цю книжку, де головним героєм був єврей. Лізель ходила читати до мера на вулицю Гранде. Мерова дружина – вона уже вчетверте приймала у себе Лізель – сиділа за письмовим столом і просто дивилася на книжки. Жінка була безмовна і зламана, завжди у халаті. Кожного разу Лізель читала по декілька абзаців з книг у бібліотеці. На внутрішній стороні обкладинки однієї книжки з малюнками було написано ім'я хлопця: Йоганн Германн. Жінка мера сказала, що 1918 року він замерз на смерть. Лізель жаліла Ільзу, нещасну жінку у заповненій книжками кімнаті, яку вона залюбки відвідувала.

Веселішим був футбол на Небесній вулиці. Лізель вибачилася перед Томмі Мюллером за побиття у школі. Томмі досі її боявся. Лізель на футбольному полі чомусь завжди протистояла Руді. Обоє намагалися збити одне одного з ніг, ставили підніжки і обзивалися. Направду Лізель і Руді поєднувало багато речей, проте саме крадійство

остаточно зміцнило їхню дружбу. Причиною став постійний голод хлопця. Окрім того, що продукти видавали за картками, татова кравецька крамниця теж переживала не найкращі дні. Штайнери ледь ледь зводили кінці з кінцями. Як і більшості мешканців Небесної вулиці і тієї частини міста, їм доводилося вимінювати їжу. Сім'я Лізель теж не розкошувала. Мама зазвичай готувала гороховий суп. Вона варила його ввечері в неділю, щоб вистачило до наступної суботи. Гороховий суп, хліб, інколи трохи картоплі чи м'яса.

Коли випадали спекотні дні, діти розважалися на річці Ампер – вчилися плавати. Руді дратував дівчину, бо вимагав поцілунку, за те, що навчив її плавати.

Осоружний гороховий суп і постійний голод Руді спонукали їх до крадіяства. Саме тому вони приєдналися до групки старших дітей, які цупили їжу у фермерів. До крадіїв фруктів. Руді і Лізель прийняли до банди Артура Берґа. Одного дня вони вкрали яблуку і так об'їлися з Руді, що вдома Лізель виблювала, сказавши, що її нудить від горохового супу.

Третього листопада у вагоні поїзда Макс Ванденбург читав "Мою боротьбу" Гітлера. Хлопець згадував друга Вальтера, який пішов на фронт, залишивши йому квиток "Штутгарт Мюнхен Пазінґ". Макс мав нові документи. У поїзді він читав, намагаючись не підводити очі. Книжка мала його врятувати.

У порівнянні з Максом Ванденбургом Лізель справді жилося легше, бо не було нічого гіршого, ніж бути євреєм.

За деякий час до Максого прибуття Роза втратила ще одного клієнта – Вайнгартнерів. Лізель і Руді досі обчищали фермерів. Обоє зробили ще декілька вилазок з Артуром Берґом і його приятелями. Та свою найбільшу звिताгу вони здобули наодинці: Отто Штюрм щоп'ятниці віз велосипедом до церкви продукти для священиків, деся місяць Руді і Лізель стежили за ним, а тоді Руді полив дорогу, якою їхав Отто водою, і утворився лід. Отто посковзнувся і впав. Руді швидко забрав кошика, і разом з Лізель втекли з місця події. Хліб, побиті яйця і рибину друзі вирішили поділити з Артуром і його бандою. За декілька тижнів Артур Берґ переїхав до Кельна.

Макс дістався з Пазінґа до Молькінґа. Уже споночіло, коли він побачив місто. Він знайшов Мюнхенську вулицю і рушив тротуаром. Нарешті дійшов до рогу Небесної вулиці. В одній руці він тримав валізу. В другій досі стискав книжку Гітлера.

*Стислий переказ по частинам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*

Частина 4

Усе почалося багато років тому, під час Першої світової війни. Ганс робив усе можливе, щоб ми з ним так і не зустрілися. Тоді йому було 22 роки і він воював у Франції.

В армії Ганс не висовувався з жодного краю. Біг посередині, повз посередині і стріляв досить влучно, щоб не було соромно перед командирами. Він особливо нічим не відзначався, тож і не заслужив честі бути в перших рядах тих, що йшли в атаку

простісінько на мене.

Він воював уже майже півроку, коли опинився у Франції, де його життя врятував дивний випадок. Разом з ним служив німецький єврей на ім'я Ерік Ванденбург, який навчив його грати на акордеоні. З часом вони затоваришували, а поєднало їх те, що обоє не надто вже цікавились війною. Їм більше подобалось крутити цигарки. Еріка Ванденбурга розірвало на шматки. Після нього лишився акордеон, який віддали Гансу Губерманну, другові Еріка і єдиному, хто тоді вижив. Цим він завдячував Еріку Ванденбургу. Один сержант інколи ставив солдатам питання, наприклад, хто з якимось-то міста. Коли солдат виходив, сержант відправляв його мити туалети. Коли сержант запитав, у кого з них найгарніший почерк, ви, напевне, здогадалися, що ніхто не хотів висовуватися. Лейтенант пригрозив. Тоді Ерік сказав, що Губерманн вміє. Виявилось, що капітанові треба написати декілька десятків листів, а в нього ревматизм і артрит. Ганс старався писати, як міг, а інші хлопці пішли в бій. Жоден з них не повернувся.

Повернувшись з війни, Ганс відшукав у Штутгарті сім'ю Еріка Ванденбурга, і його дружина дозволила Гансу залишити акордеон собі. Її квартира була заставлена акордеонами, а єдиний погляд на цей завдавав їй багато болю. Ганс лишив їй свою адресу і сказав, що допоможе, якщо буде потрібно. Ганс ще побачив сина Еріка – Макса, про якого друг не розказував.

Коли у 1933 році до влади прийшов Гітлер, Ганс не вступив до нацистської партії. Ганс не дуже добре розумівся на політиці, але знався на справедливості. Колись єврей урятував йому життя, і він не міг цього забути. До того ж, як і у Алекса Штайнера, деякі з його постійних клієнтів були євреями. Ганс свідомо вирішив не підтримувати Гітлера.

Йшли роки, євреїв утискали уже по всій країні, і весною 1937 року, майже соромлячись свого рішення, Ганс таки здався. Він трохи порозпитував і подав заявку на вступ до партії. Заповнивши анкету у місцевому відділенні Нацистської партії на Мюнхенській вулиці, він вийшов і побачив, як четверо чоловіків кидають цеглою у вітрину продавця одягу Кляйнманна. Це була одна з небагатьох єврейських крамниць, які досі працювали у Молькінгу. Всередині затаївся невеличкий чоловік, під його ногами кришилося скло, він намагався його прибрати. На дверях намалювали зірку гірчичного кольору. Минулого року Ганс фарбував будинок того єврея. Він пам'ятав трьох його дітей. Ганс передумав вступати у партію і навіть замалював зірку на дверях Кляйнманна. Та все одно на дверях з'явилася нова зірка.

Наступного року Ганс усвідомив, як йому пощастило, що він не відкликав своєї заявки офіційно. Поки багатьох кандидатів приймали негайно, його внесли до переліку тих, кого ще розглядають, і ставились до нього з підозрою. Під кінець 1938 року до Молькінга завітало гестапо. Вони обшукали будинок, але не знайшли нічого підозрілого, і Ганс опинився серед щасливців, бо його не забрали.

А 16 червня 1939 року, трохи більше як за півроку після прибуття Лізелі на Небесну вулицю, трапилося те, що безповоротно змінило життя Ганса. До нього прийшов молодий незнайомець. Білявий, високий і серйозний. Обоє сіли і тихенько

розмовляли, десь п'ятнадцять хвилин, і домовились зустрітися пізніше, ввечері.

У листопаді 1940 року, коли Макс Ванденбург опинився на кухні будинку під номером 33 на Небесній вулиці, йому було двадцять чотири. Макс побачив дівчинку в піжамі. Ганс сказав дівчинці, що все добре.

Макс Ванденбург народився 1916 року, виріс у Штутгарті. У дитинстві він понад усе любив гарну кулачну бійку. Свій перший поєдинок Макс провів у одинадцять років, коли він був дуже худим. У його кварталі було небагато забіяк, а ті, що були, не билися кулаками. Максові було близько двох років, коли загинув його батько. Коли хлопчикові було дев'ять, у його мами зовсім не залишилося грошей. Вона продала музичну студію, що була їм також за помешкання, і вони переїхали жити до його дядька. Там він зростав з шістьма двоюрідними братами і сестрами, які лупцювали, дратували і любили його. Дядько помер, з того дня Макс бився набагато частіше.

Найбільше Макс любив згадувати бійку з Вальтером Куглером. Вони билися до 1933 року, коли обом виповнилося по сімнадцять. Скупа повага перетворилася на щире дружбу, і бажання битися зникло. Обое працювали, доки Макса з іншими євреями у 1935 році не звільнили з заводу. У наступні роки друзі бачилися лише зрідка. Макса разом з іншими євреями постійно утискали, усі витирали об них ноги, а Вальтер поринув у роботу у друкарській фірмі. Коли 9 листопада 1938 прийшли по Максову сім'ю, він втік. Мама дала йому адресу Ганса, останню надію. Протягом наступних двох років він переховувався у порожній комірчині. У тій будівлі, де Вальтер раніше працював. Їжі було дуже мало. Зате було багато побоювань. Тутешні заможні євреї емігрували. Бідні євреї теж намагалися, але марно. Родина Макса належала до другої категорії.

Вальтер з'їздив до Молькінга і знайшов Ганса. За тиждень прийшов лист. Ганс повідомив Вальтера: щойно зможе, постарається надіслати усе необхідне. У листі також був аркуш із картою Молькінга і Великого Мюнхена. Десь у середині червня 1940 року прибула "Моя боротьба" з ключем від Гансового будинку у палітурці. Вальтера повідомили, що його відсилають до Польщі – утверджувати німецьку владу над поляками і євреями. А Макс дістався Мюнхена, а звідти – Молькінга, а тепер сидів на кухні Ганса, благаючи про допомогу.

Лізель зайшла на кухню і побачила, як Макс Ванденбург жадібно ковтає сумнозвісний гороховий суп. Потім він його виблював, бо давно не їв стільки.

Зранку дівчинка вивчала незнайомця на сусідньому ліжку. Потім мама спокійним голосом (що було не часто) сказала, що тато дещо пояснить дівчинці. Ганс завів Лізель у підвал. Він розповів про Першу світову війну, Еріка Ванденбурга і відвідини його дружини. Ганс сказав, що якщо Лізель кому небудь розкаже про чоловіка нагорі, то всі вскочать у велику халепу. Лізель погодилась мовчати про Макса.

Макс Ванденбург проспав три дні. Лізель частенько стояла над ним. Інколи Макс говорив, перелічуючи імена. Ісаак. Тітка Рут. Сара. Мама. Вальтер. Гітлер. Він повторював слово "ні". Лізель була біля нього, коли прокинувся. Він вчепився пальцями у плече дівчинки. Тато піднявся нагору і побачив, що Лізель і Макс вже

познайомились. Макс Ванденбург запрягся, що більше ніколи не спатиме в кімнаті Лізель. Підвал – ось найкраще місце для нього. Він єврей, і якщо йому десь і судилося жити, то тільки в підвалі.

Ганс і Роза постягували донизу простирадла і наповнили гасову лампу. Роза попередила, що їжі в них небагато, на що Макс попросив її приносити йому хіба недоїдки. Вони також затягнули до підвалу матрац і сховали під сходи, а збоку спорудили стіну з полотен. Вона була досить високою, щоб цілком закрити трикутний вхід.

Перші дні його життя в підвалі Лізель уникала Макса. Вона заперечувала його існування. Ніколи раніше Лізель не бачила, щоб Ганс і Роза так часто дивилися одне на одного такими серйозними поглядами. Саме вони носили до підвалу їжу і поставили порожню банку з під фарби для Максових відходів. Вмісту банки дуже обережно мав позбуватися Ганс. А Роза носила йому відра гарячої води, щоб він міг помитися. Єврей був брудним.

Надворі був листопад, лили дощі. Одного разу Лізель відправили з обідом до Макса. Коли він вийшов зі свого сховку, у руках тримав "Мою боротьбу". Після прибуття він хотів повернути її Гансу Губерманну, але той сказав, щоб Макс залишив її собі.

Найбільше Лізель шокувало те, як перемінилася мама: вона майстерно давала собі раду у скрутних ситуаціях. Навіть коли від її послуг прання і прасування відмовилася Хелена Шмідт – а було це через місяць після Максової появи на Небесній вулиці. А Лізель, хоч куди б ішла, тримала язика за зубами.

Мабуть, саме Руді допомагав їй не збожеволіти. Здавалося, наче від нього розбігаються хвилі впевненості у тому, що життя – не більше, ніж жарт, безкінечна послідовність забитих голів, бешкетних витівок і незмінного репертуару безглузвих балачок. Окрім Руді у неї були ще мерова дружина і читання в її бібліотеці. Лізель брала там кілька книжок і з кожної читала маленькі уривки, доки одного дня не натрапила на ту книжку, від якої не могла відірватися. Вона називалася "Свистун". Здебільшого ця книжка зацікавила дівчинку через випадкові зустрічі зі свистуном Небесної вулиці – Пфіффікусом.

Відколи прибув Макс, їхні з татом уроки тимчасово перервалися. Але одного разу він взяв Лізель, книжку "Знизування плечима", і вони пішли у підвал. Був початок грудня, день був дуже холодним. З кожним кроком підвал ставав усе неприязнішим. Коли Ганс торкнувся холодної руки Макса, негайно наказав Лізель набрати ванну для Макса, щоб зігріти його. Відтоді щоночі тато з мамою розводили у своїй спальні вогонь, а тоді тихенько приходив Макс і сідав у кутку, потім засинав на підлозі. Вранці він повертався у підвал.

Прийшло Різдво, Ганс молодший не приїхав (водночас полегшення і лиховісний знак, що він пішов на війну), а Труді приїхала, але, на щастя, все минуло добре.

Одного разу, коли Лізель спитала Макса, чи книжка Гітлера цікава, хлопець відповів, що це найкраща книжка, бо врятувала йому життя. Макс почав вечорами розповідати свою історію.

Якось увечері Ганс, Макс і Лізель сиділи біля каміна. Ганс сказав, що у Макса і Лізель багато спільного, наприклад, Лізель теж любить кулачні бійки (Ганс знав про її бійку в школі).

Ночами Лізель Мемінгер і Макс Ванденбург показували інші свої схожості. У різних кімнатах обоє марили своїми кошмарами. Одного разу, схвильована відлунням Максого переляку, дівчинка вирішила вилізти з ліжка. Вона пішла у кімнату батьків, де був Макс. Тієї ночі вони розмовляли про свої кошмари.

Одного разу дівчинка принесла Максу газету. Макс оцінив її подарунок і прочитав газету від першого до останнього слова.

У лютому 1941 року, на свій дванадцятий день народження, Лізель отримала вживану книжку "Люди з бруду". Батьки обійняли дівчинку. А вона потім вперше обійняла Макса. Тієї миті Макс Ванденбург вирішив дати їй щось взамін.

Макс вирізав декілька сторінок з "Моеї боротьби" і замалював їх білою фарбою. Коли вони висохли, почав писати історію під назвою "Навислий чоловік". Коли з писаниною було покінчено, він узяв ножа, проштрикнув кожну сторінку і скріпив їх мотузкою. У нього вийшла тринадцятисторінкова книжечка. Наприкінці лютого, ввечері, Макс підійшов до ліжка Лізель і поклав книжечку на підлогу. Він сказав, що це запізнілий подарунок на день народження.

*Стислий переказ по частинам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*

Частина 5

За течією річки Ампер пливла книжка. Руді скочив у крижану грудневу воду і спитав Лізель, чи поцілує його за те, що врятував книжку. Руді міг загинути тоді від переохолодження, але загине він пізніше. Він би скрикнув, обернувся і засміявся, якби побачив, що крадійка книжок опустилась на коліна біля його знищеного тіла. Він би дуже втішився, якби побачив, що вона цілує його запилюжені, зранені бомбою губи.

Я наперед розкрив вам події. Я знаю, що станеться, а тепер знаєте і ви.

А зараз, незадовго до Різдва 1941 року, Руді витягнув з води книжку під назвою "Свистун"...

У середині квітня 1941 року Лізель довелося підстригти Макса.

Інколи, коли Лізель сиділа на підлозі мерової кімнати і читали книжки, їй хотілося сказати, що в підвалі у неї ховається єврей. Але вона мовчала. Жінка мера хотіла дати їй додому книжку "Свистун", але Лізель не взяла.

Щочетверга Лізель нишпорила по смітниках, шукаючи газети для Макса. Знайшла газету – значить, день минув не дарма. А якщо у газеті ще й був нерозгаданий кросворд, то це взагалі прекрасний день.

Якщо Ганса Губерманна і Еріка Ванденбурга міцно поєднала музика, то Макса і Лізель тримали вкупі безмовні зграї слів. Вони сиділи і читали.

Одного разу Макс попросив Лізель описувати йому, яка на дворі погода. Кожного дня дівчинка приходила з новим звітом про погоду.

Макс почав тренуватися, виконував віджимання, присідання. У темноті він уявляв, що б'ється на ринзі з Гітлером. Був тільки один раунд, і він тривав годинами, майже без змін. Фюрер гамселив єврейську боксерську грушу. Все було забризкано єврейською кров'ю. Та згодом єврей піднявся і швиргонув Гітлера в куток. Завдав декілька ударів, постійно цілячись у вуса. Тоді Гітлер виступив перед публікою і сказав, що таких, як Макс треба гнати. Гітлер покликав усіх розправитися з хлопцем. У підвалі будинку Макс Ванденбург відчував на собі кулаки цілої нації. Але до нього приєдналася дівчинка з газетою...

Одного разу Макс розповів Лізель про свої бої з Гітлером.

Макс далі писав на залишках "Моєї боротьби". Одного дня, коли Лізель після школи спустилася до підвалу, вона побачила, що Макс, Роза і тато разом розфарбовують сторінки. Багато місяців по тому Макс зафарбує ще й обкладинку і дасть книжці нову назву - на честь тієї історії, яку він напише і проілюструє. Історію "Струшувачки слів".

А до того часу, коли Лізель почала писати в підвалі свою історію, трапилося дуже багато інших речей. Наприклад, мер з дружиною відмовилися від послуг Рози.

Одного разу Макс побачив у газеті мера містечка. Лізель прочитала, що мер просив мешканцям Молькінга підготуватися до можливих важких часів.

Останнього разу, коли Лізель була у мера і його жінка відмовилася від прання, Ільза змусила дівчинку взяти "Свистуна". Губерманни втратили останнього клієнта. Лізель вважала мера і його жінку покидьками, хоч Ільза пропонувала Лізель приходити читати. Лізель уже дійшла додому, але з люттю побігла назад, щоб віддати книжку. Дівчинка сказала Ільзі, що вона не відкупиться книжкою, і їй пора самій прати свій бридкий одяг, а також час змиритися, що її сина вбили двадцять років тому. Лізель кинула книжку на підлогу. Мерова дружина схилилась і підняла книжку. Вона була зранена і розбита. Жінка відступила, занурилась у свій гарний будинок.

У першій половині 1941 року, поки Лізель переховувала Макса, крала для нього газети і вчитувала мерову дружину, життя Руді теж зазнало змін - у підрозділі "Гітлер'югенд". Починаючи з лютого він повертався зі зборів у набагато гіршому вигляді, ніж ішов на них. Часто його супроводжував Томмі Мюллер, і вигляд він мав не кращий. А все через посмикування і глухоту Томмі: він не міг розібрати команд, які викрикували на марші. Одного разу після низки невдалих спроб марширування, причиною яких був Томмі, Франц Дойчер схопив хлопця. Руді втрутився і йому з Томмі дали шість кіл навколо спортивного майданчика, а тоді ще інші команди, доки Руді і Томмі не впали від безсилля у багнюку.

Вдома Руді розказав усе Лізель. Завдяки своєму нещасному вигляду він хотів отримати поцілунок від Лізель, але вона пішла додому.

Йшло літо. Руді і Лізель збиралися обкрадати сади зі зграєю Віктора Хеммеля. У цього хлопця було все: гроші, цигарки, але він любив красти і роздавати команди. Та красти було нічого, бо був неврожай: Лізель і Руді отримали одне малесеньке яблучко на двох. Руді обурився, і Віктор Хеммель навалився на нього, у Руді пішла кров носом. Коли Руді і Лізель йшли він хлопців, Руді плюнув Віктору під ноги кров'ю. Віктор

пообіцяв, що Руді поплатиться за це. Минуло близько п'яти місяців, коли він урешті здійснив свою погрозу.

Макс у підвалі мав зафарбовану книжку, олівці і повно ідей. Спершу він хотів написати лише свою історію, але згодом почав записувати найрізноманітніші думки. Макс вирішив, що, закінчивши книжку, віддасть її Лізель, коли вона трохи подорослішає, а весь цей абсурд, він мав таку надію, вже скінчиться.

Одного дня, закінчивши відтискання і присідання, він заснув. Лізель зайшла і побачила книжку. Вона швиденько проглянула кілька сторінок. Налякана побаченим, Лізель поклала книжку на місце.

Руді з усіх сил намагався вижити у своєму "Гітлер'югенд". Макс Ванденбург відтискався і робив свої замальовки. Лізель вишукувала газети і писала слова на стіні підвалу.

Одного жовтневого дня Руді прийшов з "Гітлер'югенд", над ним познущалися, і він сказав, що хоче щось вкрати.

Вони не знали, що б таке поцупити. Яблука вже закінчилися. На цибулю і картоплю Руді крутив носом, а ще один напад на Отто Штюрма і його наповнений їжею велосипед, вони навіть не розглядали. Це було підло одного разу. А другий раз – то вже справжнє свинство. Лізель придумала пограбувати мера. Через відчинене вікно бібліотеки Лізель полізла у бібліотеку. Там взяла зі столу "Свистуна" й обережно подерлася надвір. Діти вибігли на дорогу, що вела до річки Руді побачив книжку і розчарувався, бо це ж не їжа. Того вечора Руді вперше назвав Лізель крадійкою книжок.

Одного разу Франц Дойчер і Руді так побилися, що Франц обрізав Руді волосся. Руді закинув збори "Гітлер'югент". А коли з'явилася можливість Руді і Томмі перейшли до іншого підрозділу, що спеціалізувався на вивченні літаків і пілотування.

На початку грудня після уроків Руді та Лізель забігли до крамниці тата Руді – Алекса Штайнера, а коли поверталися додому, зустрілися з Францом Дойчером. Лізель тримала "Свистуна". Лізель і Руді вирішили уникнути Франца і піти геть. Але їх побачив Віктор Хеммель і вирвав книжку з рук дівчини. За неї вступився Руді. Але Віктор попрямував до річки. Там він метнув книжку у воду, її підхопила течія. Руді кинувся у страшенно холодну воду і піймав книжку.

Після стількох місяців поразок ця мить стала для нього єдиною можливістю насолодитися своєю перемогою. Ще декілька секунд він постояв по пояс у холодній воді, тоді вибрався на берег і подав дівчинці книжку. Правду кажучи, я думаю, що він боявся, що крадійка книжок його поцілує. Мабуть, він нестерпно цього прагнув. Мабуть, він неймовірно сильно її кохав. Так сильно, що більше ніколи не попросить про поцілунок і до самої смерті так його і не отримає.

Частина 6

Я не ношу серп чи косу. Чорний балахон з каптуром я надягаю лише тоді, коли холодно. І моє обличчя не має тих черепоподібних рис, які вам так подобається на мене чіпляти. Хочете знати, який мій справжній вигляд? Пошукайте собі дзеркало, а я тим

часом продовжу.

1942. Події того року сильно вплинули на Лізель Мемінгер. Того року мені довелося намотати кілька кругів – з Польщі до Росії, тоді до Африки і знову до Польщі. Кажуть, що війна – найкращий друг смерті, але мушу висловити іншу точку зору. Для мене війна – ніби новий начальник, який вимагає неможливого. Він стоїть за плечем і без упину повторяє те саме: "Виконуй, виконуй".

Життя Лізель Мемінгер на початку 1942 року можна описати десь так. Їй виповнилося тринадцять. Груді ще не виросли. Місячні ще не почалися. Молодий чоловік із підвалу опинився в її ліжку.

24 грудня, перед Різдвом, Ганс молодший не прибув, бо стріляв у російських солдатів. Труді змогла забігти лише на кілька годин. Вона від'їжджала з сім'єю, у якій працювала. На канікули для зовсім іншого класу німців.

У Святвечір Лізель принесла Максowi подарунок – пригорщі снігу. У їхньому підвалі з'явився сніговик, якого допомагала робити навіть Роза. Але з того дня Макс почав хворіти. До початку лютого йому дуже погіршало. Він важко прокидався біля каміна, міг проспати мало не до обіду, його рот скривився, а вилиці почали напухати. За кілька днів до тринадцятого дня народження Лізель, Макс підійшов до каміна і мало не знепритомнів. Ще трохи, і він би впав у вогонь. Його положили в ліжку Лізель. Дівчинка спала біля ліжка на підлозі на матраці, який вони притягнули з підвалу. Роза говорила, що Макс захворів через сніговика.

Лізель годинами сиділа поряд з Максom, поки він тремтів і спав. Перші дні вона сиділа біля ліжка і розмовляла з ним. У свій день народження дівчинка розповіла, що на кухні чекає величезний торт, йому варто лише прокинутися. Але Макс не прокинувся. Та й на кухні не було ніякого торта.

Макс боровся зі мною у тій маленькій похмурій кімнаті. На п'ятий день він розплющив очі, нехай і на кілька секунд. Минув майже тиждень, і Макс прокинувся вдруге. Від того дня Лізель читала Максowi "Свистуна". У зовнішньому світі Лізель щодня квапилася зі школи, сподіваючись, що Максу покращало.

Коли Лізель і Руді грали у футбол, машина роз'їхала м'яч. Його Лізель принесла Максowi. Щоразу, коли йшла або поверталася зі школи, Лізель видивлялася викинуті речі, які могли б бути цінними для чоловіка при смерті: стрічка, шишка, гудзик, камінець, пір'інка, дві газети, обгортка від цукерки, опис хмари, іграшковий солдатик, дивовижний листочок, дочитаний "Свистун", шматок смутку.

Раз Лізель сказала Руді, що має намір поцупити ще одну книжку з мерової бібліотеки (вона не мала що читати Максowi). Цього разу хлопцеві кортіло самому залізти до будинку. Велосипедами друзі дісталися будинку мера. Основною ціллю Руді, безперечно, була кухня. Але полізла у будинок Лізель. Дівчина взяла книжку "Носій снів". Руді назвав її божевільною, коли не побачив їжі. А ще він вважав мера і його дружину дурними, бо не зачиняли вікно.

Лізель щодня прочитувала Максу по два розділи з нової книжки. Це стало її місією. Якось дівчина підслухала слова Рози, яка боялася, що Макс не прокинеться. Що тоді

робити з його тілом? І вона мала рацію. Труп єврея – неабияка проблема. Губерманни мусили виходити Макса не лише заради нього, а й заради себе. Після цього Лізель наснився кошмар з братом, який мав обличчя Макса.

Ще вісім днів Макс не прокидався. А одного разу Роза прийшла до школи під приводом того, що Лізель загубила її гребінець. Жінка при учнях сварила її, але шепотом сказала, що Макс прокинувся. Коли Лізель прийшла додому, Макс сидів на ліжку, а здутий м'яч лежав у нього на колінах. Він подякував за подарунки. Того дня, а потім і вночі, Лізель читала Максові. У ліжку Лізель він провів ще чотири дні, тоді повернувся на своє місце біля каміну, а потім, в середині квітня – до підвалу. Він видужав, позбувся бороди, до нього повернулися уламки попередньої ваги.

Певен, що Лізель Мемінґер міцно спала, коли тисяча бомбардувальників наближалася до Кьольна. Я дуже втомився збирати душі. А рік не дійшов іще навіть до половини.

У Молькінґу було кілька бомбосховищ, та після атаки на Кельн було ухвалено рішення облаштувати додаткові. НСРПН оглядала кожен будинок у пошуках підходящого підвалу. Коли Томмі і Руді сказали Лізель про це, вона налякалася. Їй треба було знайти причину, щоб побігти додому і розповісти про небезпеку. То ж Лізель побила одного хлопця, а коли Руді відводив її додому, впала і попросила друга покликати її тата. Ганс забрав її додому. Та було пізно, партієць уже постукав і зайшов у будинок. Ганс вирішив пустити все на самотпін. Він обробляв розбите коліно Лізель, а партійцеві вказав на двері підвалу. Тих три хвилини, поки партієць оглядав підвал, були найдовші у житті Губерманнів. Тато сидів за столом. Роза молилася у кутку, промовляючи про себе слова.

Тієї миті, коли партієць зачинив за собою двері, Роза взяла Лізель, разом спустилися до підвалу і відсунули гарно розвішані полотна і добре розставлені банки з фарбою. Макс Ванденбург зіщулювався під сходами, стискаючи, ніби ножа, свої ржаві ножиці.

Прийшло літо. У крадійки книжок усе було чудово. А в мене було небо кольору євреїв. Ніколи не забуду свій перший день в Освенцимі, свій перший прихід до Маутгаузену. Я здригаюся, пригадуючи все це, і намагаюся стерти з пам'яті. 23 червня 1942 року у німецькій в'язниці на території Польщі я забрав групку французьких євреїв. Вони були французами, вони були євреями, вони були вами.

*Стислий переказ по частинам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*

Частина 7

Влітку 1942 року Молькінґ готувався до неминучого. Ганс мав роботу: замальовував віконниці. По всьому Молькінґу налічувалося безліч будинків, чиє світло він приховав від очей ворога. З ним іноді ходила Лізель. Вони котили возика з фарбою, на деяких вулицях вдихали запах голоду, на інших хитали головами від чужих розкошів. Ганс фарбував віконниці навіть за половину цигарки

Щоразу, коли вони з Лізель ходили на роботу, Ганс розповідав їй історії. Про Велику війну і про те, як його жалюгідний почерк врятував йому життя, про той день, коли він зустрів маму. Коли вони робили перерву, щоб поїсти чи попиту, тато грав на акордеоні, і саме ці миті найбільше їй запам'яталися.

Що стосувалося малярства, то для Лізель найцікавішим було змішування кольорів. Грудки або бруски фарби треба було розкачати пляшкою з-під шампанського, тоді додати воду, білила, клей. Одного разу, у якихось багачів, з ними розраховалися шампанським, бо не мали грошей. Дні, проведені з Гансом за малюванням віконниць були найщасливіші у житті Лізель.

Але наближалися важкі часи.

Поки Лізель працювала, Руді бігав. У середині серпня проводився фестиваль "Гітлер'югенд", і Руді мав намір перемогти у чотирьох змаганнях з бігу. Найбільше Руді хотів довести Францу Дойчеру, що теж чогось вартий. Шість тижнів він тренувався, а коли в середині серпня настав день фестивалю, Руді весь час біг четвертим, і так до останнього кола, а тоді вирвався і переміг. Дойчер сказав, що всі ті забіги стадіоном, які він призначав Руді, пішли на користь. Тепер Руді міг похизуватися не лише успіхами у школі. Він виявився талановитим спортсменом. Пізніше, коли наблизився вечір, Лізель сиділа з другом на тротуарі. Руді признався, що останній забіг на 100 метрів програв навмисне, але не пояснив чому. Про той випадок вони більше не говорили. Лізель подумала, що це сталося тому, що він не Джессі Овенс. Руді лишив свої три медалі з фальшивого золота для Лізель. Дівчина розповіла про Руді Максу.

Коли Лізель дочитала "Носія снів", їй потрібна була нова книжка. Лізель пішла сама у мерову бібліотеку. Дівчинка взяла "Пісню у темряві", найімовірніше тому, що книжка мала зелену обкладинку, а такого кольору в її колекції ще не було. Книжку почала читати на березі річки Ампер.

А наприкінці Руді привіз Лізель на вулицю Гранде, бо там побачив на вікні книжку "Повний словник і тезаурус Дудена". Крадійка книжок взяла книжку. А дорогою додому побачила у вікні мерову дружину. Вона повільно підняла руку, Лізель теж підняла руку.

По дорозі додому вони зупинилися на мості і оглянули важку чорну книжку. У книжці був лист від Ільши. Вона писала Лізель, що не настільки дурна, щоб не помітити в бібліотеці слідів дівчини. Ільза сподівалася, що Лізель одного дня постукає у двері і зайде до бібліотеки у більш цивілізований спосіб. Жінка мера сподівалася, що словник і тезаурус буде корисним для читання крадених книжок. Лізель залишила Руді і помчала на вулицю Гранде, але не наважилася постукати у двері.

Разом з невеличкою сумою грошей, які він заробив за літо, Ганс приніс додому вживаний радіоприймач. По радіо можна було чути кування зозулі, і знати про бомбардування. Під час першої тривоги у вересні вони не почули кування зозулі, тому що спали. Лізель збудили, і всі кинулися до підвалу, щоб попрощатися з Максом, бо ішли у глибокий підвал Фідлерів. Лізель прихопила свої книжки.

У підвалі Фідлерів було темно і холодно. Майже одразу Руді знайшов Лізель і став

біля неї. У підвалі була пані Гольцапфель. Її дротяна фігура зсутилась, а рот округлився. Пан Фідлер відволікався тим, що запитував людей, іноді по кілька разів, як вони почуваються. Юнак, Рольф Шульц, усамітнися в кутку і беззвучно розмовляв з повітрям. Роза легенько хиталася взад вперед і щось наспівувала Лізель. Біля неї тихенько і нерухомо сидів тато. Разом з молодшими дітьми, Еммою і Беттіною, стояли Штайнери. Навпроти Штайнерів стояли Пфіффікус і сім'я Енсонів. Пфіффікус не насвистував. Усі дивилися одне на одного і чекали. Підвал наповнювали страх і погані передчуття, а також мертва пісня на картонних губах Рози Губерманн. Згодом сирени оголосили кінець атаки. Тієї ночі всі ті люди, окрім хіба найменших дітей, могли відчувати мене.

Діставшись додому, Губерманни одразу ж кинулися до підвалу. Макс признався, що коли всі поховалися, він піднявся в коридор і визирнув надвір, бо двадцять два місяці на бачив зовнішнього світу. Макс побачив зірки. Вони обпекли його очі.

Перша атака, як згодом з'ясувалося, була фальшива. Наступна атака була справжньою. 20 вересня по радіо закувала зозуля, а за нею пролунав глибокий повчальний голос. Серед можливих цілей він назвав і Молькінг. На Небесну вулицю знову висипали люди і попрямували до Фідлерового підвалу.

У підвалі був жах. Діти плакали, витав запах поту. Лізель почала читати вголос. Руді почав прислухатися. Незабаром у напханому людьми підвалі розтеклася кривава тиша. До третьої сторінки затихли усі, крім Лізель. Десь двадцять хвилин Лізель читала. Її голос заспокоїв найменших дітей, а всі інші уявляли події з книжки. Усі чекали, коли підвал струсоне, але минулося.

По дорозі нагору багато дорослих, серед них навіть пані Гольцапфель і Пфіффікус дякували Лізель за те, що допомогла їм відволіктися. До Небесної вулиці бомби не долетіли.

Єдиною ознакою війни була хмара пилу, що рухалася зі сходу на захід. Коли Макс дізнався, що Лізель читала у підвалі, він придумав нові малюнки для своєї "Струшувачки слів".

Протягом наступних тижнів атак не було, і життя поступово поверталось до свого нормального плину. Одного разу до будинку Губерманнів прийшла пані Гольцапфель і запропонувала, щоб Лізель приходила до неї і читала. Взамін вона не буде плювати на двері і віддасть свій кавовий пайок. Лізель мала ходити у понеділок і у п'ятницю. Лізель читала для Гольцапфель і думала, що це покарання за всі ті її крадіжки.

Одного разу через містечко вели євреїв. Євреї йшли в Дахау, в концтабір, бо один командир вирішив не везти їх вантажними машинами, а влаштувати "парад". Мешканці Молькінга, а між ними і Лізель побачили євреїв, що спускалися вулицею. Їхні очі здавалися величезними на виснажених черепах. А ще їх обліпила грязюка. Їхні ноги ледве підіймалися над землею. Обабіч процесії йшли солдати, вони наказували рухатися і не стогнати. Деякі з них були ще хлопчиками. Але їхні очі горіли фюрером. Лізель спостерігала за євреями і розуміла, що вони – найнещасніші душі. Саме так вона потім написала. Вона усвідомила, що геть нічим не може їм допомогти. Від процесії

відстав чоловік, старший за інших. Він кілька разів падав.

Аж раптом Ганс Губерманн простягнув руку і вручив йому чарівний шматочок хліба. Старий припав до землі. Він опустився на коліна і обхопив татові ноги. Зарився в них обличчям і дякував йому. Незабаром вблід до місця злочину дістався солдат. Він глянув на чоловіка навколішках, на тата, кинув погляд на юрбу. Довго не думаючи, він вихопив з за пояса нагайку і пустив її в роботу. Єврея висікли шість разів. По спині, по голові, по ногах. Тоді відшмагали Ганса. Він витримав чотири удари і теж упав на землю. Коли старий єврей востаннє підвівся і потягнувся далі, він на мить озирнувся назад. Він кинув останній засмучений погляд на чоловіка, що сам тепер стояв на колінах. Руді та Лізель пробралися крізь натовп і допомогли Гансу підвестися. Лізель помітила, що хліб валявся на землі, нікому не потрібний. Ганс після цього боявся, щоб по нього не прийшли.

Тієї ночі після одинадцятої Макс Ванденбург крокував Небесною вулицею з валізою, напханою їжею і теплим одягом. Його легені повнило німецьке повітря. Палали жовті зірки. Дійшовши до пані Діллер, він кинув останній погляд на будинок під номером тридцять три. Він не міг розгледіти постаті, що стояла у вікні кухні, але вона бачила його. Вона помахала, та він не помахав у відповідь. Лізель досі відчувала на чолі його поцілунок.

Десять біля Мюнхена німецький єврей продирався крізь темряву. Вони з Гансом Губерманном домовились за чотири дні зустрітися (якщо, звісно, його не заберуть). У безлюдному місці, вниз за течією річки Ампер, де серед дерев і води прихилився поламаний міст. Він прийде туди, але ненадовго, на кілька хвилин. Однак єдиним, що знайшов тата, коли за три дні прийшов на обумовлене місце, була записка, де було написано: "Ви зробили достатньо".

Лізель молилася, щоб Макс вижив.

Минув ще один тиждень, а Ганс Губерманн досі чекав свого покарання. Смуги на спині потроху рубцювалися, і більшість часу він просто тинявся Молькінгом. Пані Діллер плювала йому під ноги. Пані Гольцапфель, дотримуючись свого слова, більше не плювала на їхні двері, але тепер у неї з'явилася достойна заміна. Вона проклинала Ганса-євреєлюбця. А він байдуже блукав вулицями.

Коли минуло три тижні чекання, Ганс подумав, що його час настав. Це було ввечері. Лізель поверталася від пані Гольцапель, коли побачила двох чоловіків у довгих чорних пальтах і поквапилася додому. Ганс сам вийшов і сказав, що він той, кого вони шукають. Але чоловіки прийшли по Руді.

Частина 8

Вони хотіли забрати Руді, бо готували елітний клас німецьких громадян в ім'я фюрера. Беттіна – наймолодша сестра Руді сказала, що цих два чудовиська прийшли забрати Руді. Алекс і Барбара Штайнери не погодилися. Можливо, якби Руді поїхав у школу, він би вижив.

Якось Ганс отримав повідомлення, що його приймають до нацистської партії. Отже, його не судитимуть за державну зраду, допомогу євреям чи ще щось таке. Але це був

лише початок. Бо згодом прийшла повістка – Ганса Губерманна призивали в німецьку армію.

Німеччина зазнавала поразок в Росії. Німецькі міста бомбили. Армія потребувала нових солдат і нових способів поповнювати свої лави, тож здебільшого найбрудніша робота діставалась найнепридатнішим з призваних.

Тата Руді теж забирали. Пропустивши повз вуха погрози дружин, обоє чоловіків напилися до забуття. Та ще й власник "Кноллера" Дітер Вестгаймер наливав їм задарма. Ганс зіграв на акордеоні. Вночі він прийшов додому, перед тим поплутавши двері і зайшовши до пані Гольцапфель. А зранку Роза вилила на нього відро води, назвавши старим пияком.

Ганс покинув Небесну вулицю, Алекс Штайнер вирушав через чотири дні. Ганс сказав Лізель пильнувати акордеон і читати в бомбосховищі, якщо будуть атаки. Кілька наступних тижнів, поки Ганс Губерманн і Алекс Штайнер були у своїх пришвидшених тренувальних таборах, Небесна вулиця ніби розпухла. Руді не говорив. Роза більше не лаялась. У Лізель зникло бажання красти книжки. Якось Руді сказав дівчині, що хоче вбити фюрера. Крамниця Штайнерів тепер була закритою.

Ні Ганса Губерманна, ні Алекса Штайнера невідправили на війну. Алекса розподілили до Австрії до військового госпіталю поблизу Відня. Він штопав солдатський одяг. А Ганса відправили спочатку до Штутгарту, а пізніше – до Ессена. Йому випала одна з найнеприємніших робіт на внутрішньому фронті – залишатися на поверхні під час атак і гасити пожежі, підпирати стіни будинків, рятувати людей, які потрапили під завали. Ганс був просто збирачем трупів.

Війна дедалі бурхливішим потоком ринула в Німеччину, і з часом Ганс збагнув, що всі його зміни починаються однаково. Чоловіки збираються біля вантажівки, щоб послухати коротку доповідь про об'єкти, які розбомбили, поки вони відпочивали, про наступні ймовірні цілі, про те, хто з ким буде працювати. Навіть тоді, коли не було атак, у них все одно була купа роботи. Вони їздили з одного зруйнованого міста в інше і розбирали завали.

Наприкінці листопада Ганс вперше відчув закопчений присмак справжнього бомбардування. Вантажівку зусібіч оточили уламки, навколо бігали і кричали люди. Палали пожежі, а розтрощені коробки будинків височіли, ніби кургани. Можна сказати, що Гансу подобалось шукати крокви, що тліли, чи розбиті бетонні плити і підпирати ними лікті, підставляти їм опору. Руки у нього були всипані скалками, а зуби заліплені рештками обвалів. Губи вкривала волога пилюка, що з часом зашкарубла, і не було жодної кишені, жодної ниточки чи захованої складки на його уніформі, які б не були вкриті плівкою відходів, що залишало по собі важке повітря. Та найгірше, що було у їхній роботі, це люди, їхні трупи, чи коли батьки шукали дітей, які були уже мертві.

Останні місяці 1942 року Лізель гризли думки про трьох чоловіків. Ці троє чоловіків з'являлися всюди. У школі вона бачила тата через вікно. Макс частенько сидів з нею біля каміна. Алекс Штайнер приходив, коли вона була з Руді. Хоч як дивно, найулюбленішою розвагою для Лізель стала пані Гольцапфель. Тепер сеанси читання

проходили ще й у середу.

Між жовтнем і груднем Молькінгом пройшов ще один парад євреїв, а потім мав бути ще один. Як і перед тим, Лізель поквапилась на Мюнхенську вулицю – цього разу вона хотіла пересвідчитись, що серед євреїв немає Макса. Руді приготував для євреїв пакунок: шість черствих крайців хліба, розламаних на четвертинки. На безлюдному відрізку дороги Руді розкинув хліб. А потім друзі заховалися поміж ялин. Незабаром з'явилися солдати з євреями. Лізель дивилася на Руді, який змінився з крадія фруктів на роздавача хліба. Один єврей побачив хліб. Його кістлява рука сягнула до землі, вхопила краєць і очманіло заштовхала до рота. Інші євреї теж схилялися і підбирали з дороги хліб, а з під гілок їх уважно розглядала крадійка книжок. Макса Ванденбурґа серед них не було. Один з наглядачів побачив, що в'язень опускає руку до землі. Усім наказали зупинитись. Дорогу ретельно оглянули. В'язні жували так швидко і так безшумно, як тільки могли. Солдат підібрав кілька крайців хліба та оглянув дорогу по обидва боки. Євреї теж озиралися. Лізель і Руді кинулися тікати. Дівчинка отримала від солдата копняка під зад. Згодом Руді зібрав хліб, що залишився і з'їв.

За кілька днів до Різдва відбулася ще одна атака, та на Молькінг нічого не впало.

Якось Роза обережно розрізала матрац і витягла книгу замальовок Макса Ванденбурґа. Він казав віддати її Лізель, коли вона буде готова. Роза віддала їй книжку. На обкладинці було написано: ""Струшувачка слів" Невеличка збірка думок для Лізель Мемінґер".

Лізель кортіло сказати Розі Губерманн, що вона її любить. Шкода, що не сказала. Дівчина читала на кухні, проглянула безліч замальовок, прочитала безліч історій і підписів під ілюстраціями. Про Руді на підвищенні з трьома золотими медалями, що звисали з його шиї. Там був і сніговик, був перелік тринадцяти подарунків, не кажучи вже про згадки незліченних ночей у підвалі та біля каміна. Там, звісно ж, було багато спогадів, замальовок і снів, пов'язаних зі Штутґартом, Німеччиною і фюрером. А ще – спогади про Максову сім'ю. Врешті решт, він не зміг їх оминати. Мусив написати і про них. А тоді сторінка 117, де власною персоною з'являється "струшувачка слів".

За відсутності обох батьків Штайнери запросили Розу, Труді і Лізель до себе на Різдво. Кілька днів перед Різдвом 1942 року місто вкрило товстим шаром важкого снігу. Лізель безліч разів перечитувала "Струшувачку слів". На Святвечір Лізель прийшла до Руді і сказала, що має для нього різдвяний подарунок. Руді глянув на її руки, тоді оглянув з обох боків її ноги і спитав, де подарунок. Лізель сказала взяти ключі від крамниці батька. Друзі прийшли до неї. Якийсь час вони повільно просувалися вперед тісними стежками крамниці. Руді попрямував до прилавка. Лізель вибрала костюм для Руді, він вдягнув його. Потім перечепився за манекена і впав. Уже на підлозі Руді засміявся. Тоді заплющив очі, міцно міцно. Лізель підбігла, схилилася над ним. Поцілуй його, Лізель, поцілуй його. Але дівчинка просто сказала: "Веселого Різдва".

Стислий переказ по частинам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Частина 9

Лізель пролізла у будинок мера. Цього разу Ільза приготувала для дівчини печиво, що залишилося з Різдва. Не було жодної записки, та дівчинка одразу збагнула, що це справа рук Ільзи Германн, а печиво чекає там саме на неї. Вона покликала Руді. Лізель вручила йому тарілку з печивом. Його не довелося довго вмовляти. Лізель знайшла папір і ручку, написала "Дякую" і взяла книжку "Останній людський незнайомець".

Уже на вікні, коли вона зібралася перестрибнути надвір, двері до бібліотеки зі скрипом прочинилися. Зайшла Ільза. Вона сказала, що всі ці книжки її, а не чоловікові. Лізель кортіло піти, але не пускав якийсь незрозумілий обов'язок залишитись. Ільза знала, що Руді чекає надворі.

Печивом друзі поділилися ще з Томмі Мюллером.

Десь у той час, коли Лізель і Руді їли печиво, у містечку неподалік Ессена солдати проводили вільний час за грою в карти. Нещодавно вони повернулися з тривалої поїздки до Штутгарту і грали на цигарки. Рейнгольд Цукер грав з Гансом, який вигравав. Рейнгольду було двадцять чотири. Він помре з відкритим ротом. Ганс віддав своїм товаришам по цигарці. Його великодушність прийняли всі, крім Цукера. Він вирвав цигарку і кинув її на середину перевернутої коробки. Якби він не програв своїх цигарок Гансу Губерманну, то не ставився б до нього так презирливо і кілька тижнів по тому не зайняв би його місця на такій, здавалося б, безневинній дорозі. Одне місце, двоє чоловіків, коротенька суперечка, і я. Іноді мене просто вбивають ті обставини, за яких гинуть люди.

У середині січня 1943 року у пані Гольцапфель Лізель побачила чоловіка з перев'язаною рукою. Виявилось, що він був у Сталінграді, його поранили і йому відірвало три пальці. Це був син пані – Міхаель Гольцапфель. Його брат загинув, а він вижив. Міхаель чув, що Ганс-молодший теж у Росії і живий. Другого сина пані Гольцапфель звали Роберт. І я бачив, що з ним сталося: йому відірвало обидві ноги до колін, і він помер на очах свого брата в холодному смердючому госпіталі.

За кілька тижнів Лізель Мемінгер мало виповнитися чотирнадцять. Одного разу вона взяла тарілку з печива, що належала Ільзі і пішла на вулицю Гранде, 8. Лізель піднялася східцями, поклала тарілку під дверима і постукала. А потім швидко пішла геть. На сходах мера їй завжди ввижався її братик, але з того дня він більше ніколи не приходив у її сни.

Одного дня Ганс Губерманн на вимогу Рейнгольда Цукера сів не на своє місце у вантажівці. І це його врятувало. Вантажівка прямувала до військового табору, раптом пробилось ліве переднє колесо і водій втратив керування. Машина кілька разів перекинулась, чоловіки борсалися всередині. Згодом всі виявилися живі, крім Рейнгольда Цукера. У Ганса Губерманна була зламана нога, у Рейнгольда Цукера тріснула шия. Чоловіки витягали одне одного з вантажівки, доки там залишився тільки труп Цукера.

Ганса пообіцяли відправити у Мюнхен в якусь канцелярію чи прибиральником. Чоловікові неймовірно пощастило. Лізель і Роза отримали від Ганса докладного листа.

Обоє не могли стримати радості, коли Лізель читала про зламану ногу. Ганс повертався додому!

Коли Лізель розповіла новину Штайнерам, сімейство, здавалося, знову віднайшло надію. Але Руді був розгніваний, бо його батько додому не їхав.

Руді мав ящикок для інструментів, де тримав ржавий складаний ніжик, ліхтарик, молотки, рушник, викрутки, плюшевого ведмедика. Одного разу Лізель побачила його з ящиком і спитала, куди Руді йде. І тоді він сказав, що Лізель ніяка не крадійка, бо дружина мера сама залишає для неї відкритим вікно. А справжній крадій – армія, яка забрала його батька і батька Лізель. Тому Руді пішов на багаті вулиці Молькінга, щоб пограбувати багатіїв. Плюшевий ведмедик у ящику належав його сестричці, він був трохи знищеним, але доброзичливим. Ведмедик мав слугувати заспокійливим для якоїсь дитини, яка могла випадково зайти у кімнату, коли Руді грабуватиме.

Та того вечора Руді так нічого і не вкрав. Він посидів з Лізель на вулиці, і вони пішли додому.

Кілька тижнів по тому його ящикок таки став у пригоді. Руді повикидав з нього викрутки і молотки, а натомість поклав найцінніші речі Штайнерів на випадок майбутнього бомбардування. Залишив тільки плюшевого ведмедика.

9 березня, коли до Молькінга знову навідалися сирени, усі тікали до Фідлерового підвалу. Не йшла лиш пані Гольцапфель, вона була розбита втратою сина. Міхаель плакав у підвалі, але Роза говорила йому, що він ні в чому не винен. Та раптом до підвалу таки прийшла пані Гольцапфель.

То була довга ніч з бомбами і читанням. У Лізель пересохло в горлі, та крадійка книжок пододала п'ятдесят чотири сторінки. Більшість дітей позасинали і не чули голосу сирен, що сповіщали про відновлення спокою.

Десять далеко вирували пожежі, а я підібрав близько двох сотень полеглих душ. На Небесній вулиці було чисто. Горіло за містом, поблизу річки Ампер.

Руді побіг туди. За ним поспішала Лізель (свої книжки вона залишила вельми незадоволеній Розі). Лізель бачила тільки його червоний ящикок, що проблискував у просвітах між деревами, а хлопець продирався до все тьмянішого вогника і задимленого літака. Руді побачив тіло пілота. Усупереч забороні Руді, Лізель підійшла до літака.

Ми разом з Лізель дивилися, як Руді відчиняє свого ящика, витягає ведмедика і кладе пілотові на плече. Кінчиком вуха той торкався чоловікового горла. Лютчик присмерті вдихнув його. І промовив. Англійською: Thank you. Я повільно вийняв пілотову душу з пошарпаної уніформи і врятував її з уламків розтрощеного літака.

Перша чверть 1943 року, не зважаючи на війну, завершилась для Лізель щасливо, бо прибув Ганс Губерманн. Його на тиждень відпустили додому. Потім на нього чекала паперова робота з впорядкування мюнхенських фабрик, будинків, церков і лікарень. Коли Ганс повернувся, він розповів про все, що з ним сталося.

Стислий переказ по частинам, автор переказу: Світлана Перець.

Частина 10

Я пропоную вам мигцем глянути на кінець світу. Того дня, коли для Лізель Мемінґер настав кінець світу, на Небесній вулиці падав дощ. Крізь захмарене небо я розгледів бляшані літаки. Я дивився, як розтулялися їхні животи і звідти вилітали бомби. За мить Небесну вулицю зрівняло з землею.

А тим часом люди спали. Спав Руді Штайнер. Спали мама з татом. Пані Гольцапфель, пані Діллер і Томмі Мюллер теж спали. Їм усім судилося померти. Вижила лише одна людина тому, що сиділа в підвалі і перечитувала історію свого життя, перевіряла на помилки. Раніше цей підвал вважали недостатньо глибоким, але тієї ночі, 7 жовтня, його було достатньо. Її врятували, бо дівчинка вистукувала олівцем по банці з фарбою. Вони завмерли, схилились і припали вухами до землі, а щойно звук повторився, кинулися копати. Згодом побачили волосся крадійки книжок. Як же втішились ці метушливі і галасливі чоловіки, однак я не міг радіти разом з ними. Перед тим на одній руці я виносив її тата, а на іншій – маму. Обидві душі були такими м'якими. Рятівні руки витягли Лізель з під завалів і змели з її одягу бетонні крихти. Люди сказали їй, що сирени запізнились. Дівчинка досі притискала до себе книжку. Вона закричала "Тату!". Лізель кричала, голосила і плакала. Якщо й була поранена, то вона цього не помічала, вона виривалася, шукала, вигукувала і знову голосила.

...Перші дев'яносто сім днів після повернення Ганса Губерманна в квітні 1943 року все було добре. Він часто журився думкою про те, що його син воює в Сталінграді, але щиро сподівався, що хлопцеві пощастить вижити.

За тиждень Ганс пішов на службу і щодня їздив до Мюнхена в одну з військових канцелярій. Він казав, що там достатньо їжі і цигарок, і час до часу приносив додому печиво або джем.

Все було добре, доки не настав дев'яносто восьмий день.

У середині літа Молькінґом знову провели євреїв. Їх вели до сусіднього міста Неблінґа шкребти вулиці та роботи ту брудну роботу, від якої вернули носа солдати. Ввечері вони пленталися назад до табору, повільно, виснажено, зламано. Лізель знову вишукувала серед них Макса Ванденбург'а. Його там не було. Поки що.

Почекайте ще трохи, і теплого серпневого дня Макса таки проведуть містом разом з іншими євреями.

За десять днів вони ще двічі проходили Молькінґом. Євреї ніби стали передвісниками чи початком біди, а одного ранку знайшли повішеним Міхаеля Гольцапфеля. Він знав, що робить. Він покінчив з життям через бажання жити. Пані Гольцапфель розпласталася на Небесній вулиці, широко розкинувши руки, зі страшним відчаєм на лементуючому обличчі. У передсмертній записці Міхаель написав, що не може більше терпіти і йде до брата. Міхаеля Гольцапфеля поховали, а крадійка книжок читала осиротілій матері. Союзники скидали бомби на Гамбург. За короткий час я виніс понад сорок п'ять тисяч душ.

Коли проходили євреї, Лізель шукала очима єврея, який написав "Навислого чоловіка" і "Струшувачку слів". Вона оторопіла, коли помітила те єдине обличчя. Лізель крикнула: "Я тут, Максе!". Вона висмикнулася з юрби і ввійшла в течію євреїв. Макс встиг їй сказати, що його спіймали кілька місяців тому на півдорозі до Штутгарту. Солдати поки що її не помітили, і Макс застеріг дівчинку, щоб не тримала його за руку. Раптом її помітив солдат і швиргонув об стіну німецьких глядачів. Ставало спекотніше. Сонце обпалювало її обличчя. Дівчинка впала, боляче розтягнувшись на землі, але знову звелася на ноги. Знову зайшла у потік. Цього разу Лізель пробиралася ззаду. Макс вважав це й день гарним, щоб померти, ось так. Він дозволив своїм губам поцілувати її руку. Він стояв, а його шмагали нагайкою. Лізель плакала, її відтягували. Нагайка не спиняється в солдатській руці. Вона смугає Максове обличчя. Макс упав на землю, а солдат вперіщив її по лиці. У натовпі стояв оторопілий Руді. Лізель заплющила очі і прийняла ще один пекучий удар, тоді ще один, доки не впала. Макс піднявся і почовгав далі. Коли він спробував озирнутися, солдатіві руки вперлися в його закривавлені плечі і штовхнули.

Руді і Томмі підняли Лізель. Її обличчя горіло, страшенно боліли ноги і руки. Але вона кинулася бігти за євреями. Руді повалився на неї, стримуючи, а дівчина біла його.

Крадійка книжок три дні пролежала в ліжку. Щодня, зранку і в обід, Руді Штайнер стукав у їхні двері і цікавився, чи Лізель досі хворіє. Але дівчинка не хворіла. На четвертий день Лізель розповіла Руді усе про єврейського кулачного бійця і їхній підвал. Лізель вийняла з сумки "Струшувачку слів" і показала Руді одну зі сторінок. На ній був хлопчик з трьома медалями, що звисали з його шиї. Це був Руді. Йому залишався місяць до смерті.

У середині серпня Лізель пішла на вулицю Гранде. У бібліотеці дівчина довгий час сиділа і дивилася. Лізель вважала, що цей світ не заслуговує на Макса, Алекса Штайнера. Дівчина навіть розірвала одну з книжок Ільзи. Вона покликала жінку, але ніхто не приходив. Тоді Лізель написала прощального листа, у якому пояснила, що подерла книжку, бо була сердита, налякана і хотіла вбити слова. Три дні по тому на Небесну вулицю прийшла Ільза. Вона дала Лізель маленьку чорну книжечку. Всередині не було історії, лише посмугований папір. Ільза запропонувала Лізель написати свою історію. Вони сиділи на кухні, Розі не було вдома. Лізель пообіцяла показати свою майбутню книжку Ільзі. Того дня Ільза Германн подарувала Лізель Мемінгер не тільки книжку. Вона також дала їй привід проводити час у підвалі – її улюбленому місці, спочатку через тата, а потім через Макса. Вона дала їй привід викласти на папері власні слова.

Вночі, коли мама з татом вже спали, Лізель прокралася до підвалу і почала писати. Її книжка називалася "Крадійка книжок. Коротенька історія, написана Лізель Мемінгер". Поки минула ніч, їй вдалося написати одинадцять сторінок.

Лізель щоночі спускалася до підвалу. І всюди носила з собою книжку. Вона годинами писала, намагаючись за ніч написати десять сторінок свого життя.

Через десять ночей Мюнхен знову бомбили. Ганс зайшов по Лізель.

До наступної атаки, що відбулася 2 жовтня, вона дописала книжку. Залишилося кілька десятків чистих аркушів, і крадійка книжок взялася перечитувати написане. Я частенько роздумував, до якої сторінки вона встигла дійти, коли через п'ять днів я прийшов на Небесну вулицю, огорнутий дощем. Мені цікаво, що вона читала в ту мить, коли вилітали перші бомби.

Перша бомба влучає в багатоквартирний будинок, де мешкає Томмі Мюллер. Його обличчя невинно смикається вві сні, а я опускаюся на коліна поряд з його ліжком. Далі його сестричка. Пані Діллер вже чекала на мене на кухні. У Фідлерів всі були в ліжках, накриті ковдрами. Пфіффікус закутався до самого носа. У Штайнерів я провів рукою по гарно розчесаному волоссю Барбари, зустрів серйозний вигляд сплячого Курта і, одного за одним, поцілував молодших дітей. Тоді наблизився до Руді. Він лежав на ліжку разом з сестрою, на самому краєчку. Я обережно ніс його розтщеними вулицями, в одному оці мені бриніли солоні сльози, а серце було важким і смертельним. Для Руді я постарався трохи краще. На мить я зазирнув у його душу і побачив вимазаного чорним вугіллям хлопця, що перетинав уявну фінішну пряму і вигукував ім'я Джессі Овенса. Я побачив хлопця, що лежав на ліжку і уявляв, який на смак той поцілунок його чарівної сусідки.

Нарешті Губерманни. Гансова душа зустрічала мене. Вони завжди так роблять – найкращі душі. Роза не встигла дохропти, бо рот у неї був розтулений, а її рожеві паперові губи все ще ворушилися.

Коли витягли Лізель, дівчинка кричала і голосила за Гансом Губерманном. Небесної вулиці більше не існувало. Лізель забрала у людей татів акордеон. Перше тіло яке побачила – пані Гольцапфель.

Крадійка книжок підбігла до Руді і впала на коліна. Випустила чорну книжку. Сльози впивалися їй в обличчя. Вона тримала його обм'якле тіло, не давала йому відкинутись назад, доки їй не довелося повернути його на скалічену землю. Лізель схилилася, глянула на його неживе обличчя і поцілувала в губи свого найкращого друга, Руді Штайнера, ніжно і щиро. Вони були запилюжені і солодкі на смак. Вона цілувала його довго і м'яко, а коли відірвалася від його губ, торкнулася їх пальцями...

Згодом Лізель побачила тата і маму. Дівчина сіла між ними. Взяла Розу за руку і сказала, що вона була прекрасною. Тато мав сріблясті, але не мертві очі. Його вона любила найбільше. Лізель вийняла поранений акордеон і поклала його поряд з Гансовим тілом.

Крадійка книжок плакала, поки її лагідно відводили геть.

Стислий переказ по частинам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Епілог

Чимало років минуло відтоді, а в мене досі ще купа роботи.

Маю сказати вам, що крадійка книжок померла вчора. Лізель Мемінгер дожила до глибокої старості, далеко від Молькінґа і полеглої Небесної вулиці. Вона померла в

передмісті Сіднея і небо було найкращого післяполудневого блакитного кольору. Як і татова, її душа піднялася мені назустріч.

В останніх видіннях вона бачила трьох своїх дітей, своїх онуків, чоловіка і довгий перелік життів, переплетених з її власним.

Я вам щось покажу.

Коли Небесну вулицю розчистили, Лізель Мемінгер було нікуди йти. Її назвали "дівчинка з акордеоном" і відвели до поліції, де ламали голову над тим, що з нею робити. Прийшли мер і його дружина. Вони забрали Лізель до себе. Дівчина сиділа в чепурній вільній кімнаті мерового будинку і говорила – сама з собою – до пізньої ночі. Дівчинка майже нічого не їла. Після похорону Ганса і Рози були тижні, місяці і багато війни.

Коли повернувся Алекс Штайнер, він жалів, що не пустив Руді у ту школу. Але звідки йому було знати? Лізель розказала йому, що поцілувала Руді в губи.

Коли війна закінчилась і Гітлер віддався в мої руки, Алекс Штайнер знову відкрив свою кравецьку крамницю. Вона майже не приносила грошей, але щодня по кілька годин він відволікав себе роботою, а Лізель частенько йому допомагала.

У жовтні 1945 року до крамниці зайшов чоловік і запитав про Лізель. Алекс покликав дівчину. Вийшла Лізель. До неї прийшов Макс. Вони обіймалися, плакали і впали на підлогу.

...Коли я прибув до Сіднея і забрав Лізель, мені нарешті випала нагода зробити те, чого я так довго чекав. Я віддав їй чорну книжку, "Крадійку книжок".

*Стислий переказ по частинам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*